

דוד שיץ: ארבע נשיו סביב למיתתו

הכל יודעים שבחודש מרץ של שנת ששים־ותשע סבלו כוחותינו שבאזור התעלה אבידות קשות. אין זה סוד שחיילינו התמקמו לאורך פס המים על־גבי גבעות־החול הנמוכות ושכנו להם לבטח כחרדונים על גגות. ולילה אחד פתחו המצרים שבעבר השני באש תותחים; אלף קני־תותח שפכו את כל זעמם על העבר השני. החיילים שלנו שהורגלו בלילות השלֵנה האטית נדהמו תחילה. אחר־כך מיהרו לחפור שוחות. חלק מצא את מותו. שלושה ימים רעמו התותחים ללא הפוגה. ובכל־זאת לא נפרצה החזית, אף לא במקום אחד. גם מספר האבידות הניח את הדעת, אם משווים אותו להיקף ההתקפה. שנים־עשר הרוגים ועוד מספר פצועים. ולמרות הכאב הכללי שליווה את היורדים מארץ החיים נמצאו אנשים בקרבנו שניחמו את האבלים בנתונים הנ"ל והוסיפו לכך את חוסר־הברירה הישן הרודף אותנו מאז.

אפילו שכנתי, הגברת פיינגולד, שדמעות נאחזו בריסי עיניה בשעה שהתכוונה בשורת הפרצופים הפרושים לרוחב עתון־הערב, התעוררה באנחה משקראה את דברי הפרשנות בעמוד שמעבר. היא קראה הרבה עתונים.

כל הדברים הללו יודעים היטב ונכתבו כבר פעמים רבות, הן בראש עמודי החדשות והן בעמודי הפרשנות והזוטות, ולכן אני מקצר בהם. לא הייתי מביא אותם כלל לולא אותו שיר ישן האומר:

זנונים ותירוש סבאה אחותי סביליה

עם חמישה־עשר מתים ובקבוק של רוים בקבוק של רוים

אבל הסיפור הבא, שנאסף עליידי בזהירות רבה, לא התפרסם, ככל הידוע לי, עליידי שום איש מאותם אנשים שנרתמו ביעילות כה רבה לשירות הציבור, אלה המביאים לפניו מדי־יום חדשות טריות וסיפורים מהווי חיילינו לאורך הגבולות ובתעלה. כי באותו חודש, או סמוך לאחריו, ניסו המצרים דרך נוספת של הטרדה, בחשפת הלילה שלחו סירות עמוסות אנשי־קומנדו. תפקידם היה לזרוע בהלה בקרב אנשי המעוזים שלנו, להרוג אותם, לקחת שבויים ולהרוס את רוח־הקרב. והנה, באחת הפשיטות הללו נהרגו שלושה מחיילינו בתוך המחפורת, שנים נוספים נפצעו אנושות. הששי נמצא מת על גבול תעלת־המים, והשביעי נעלם.

•

שרשרת המקרים המוליכה עד כאן החלה באותו בוקר בו עזב אדם שטיינר את השפלה והכיר בירושלים את מרים.

מרים לקחה את אדם לבית אביה. על הבית הזה סיפרה לי הגברת פיינגולד. הוא נבנה בתחילת המאה. הגרמנים הגיעו אז לירושלים והחלו לבנות בה. איש עשיר

מאד עשה את דרכו מן הצפון עד כאן. בארץ־מולדתו היה ידוע לתהילה ולכבוד. (גברת פיינגולד שלחה בי מבט פיקחי לברר אל־נכון שאני יורד לעומק דעתה בענין הכבוד). אנשים הקדימו לברך אותו. הם הסירו כובעים וחשפו שערם הדליל לרוח הקרה. המספרת שלי עצמה את עיניה וחיסלה את עוגת הקרם. מאז נהרג בעלה, האדון פיינגולד, במלחמת ארבעים־ושמונה, נתקפה אלמנתו פרצי־צחוק. תמונתו החמורה קישטה את הפסנתר המלוטש, שאיש לא פרט על מנענעי זה תשע־עשרה שנה. למעשה, לא פסנתרן היה אלא צ'לן, והוא לא נהרג במלחמה אלא בזמן המלחמה. האלמנה אהבה להזשתעשע ברעיון שמת מיתה יפה. ובכן, המשיכה האשה, אותו גבר עשיר חשב לכנות בית למען שנותיו האחרונות. לפני נסיעתו משם נשא לו אשה צעירה. אינני יודעת מי היתה. יום אחד הם הגיעו ליפו ומשם עלו לכאן. גברת פיינגולד התמוגגה חרש. דימיו רחוק של ירושלים צף לנגדה. "הוא חשב ודאי למצוא ארץ של מגדלים חדים, עיר שחומותיה פולחות את השמיים הצהובים מזוהר נורא. הוא מצא אדמה רזה". לכן נסגר הבית לאט־לאט מכל עבריו. הבנאי הערבי שעסק במלאכה הזמין סתתים מחלב. אלה שלפו מתוך אבניה של ירושלים את המראה המדויק. אבן נחה על אבן בשורות קצובות. בין שורותיה חלפו פסים ישרים. תחילה חשב הבנאי לקרוע חלונות־זכוכית ענקיים מול המזרח ולקשט את המשקוף באבן צבעו־נית. הבית נשלם, והחלונות נסתמו זה אחר זה בטורי האבן הצהובה. תחילה חלונות המערב, אחר־כך סביב־סביב, ולבסוף נעלם ברק הזהב של השמש בזכוכית המזרח. הערבי שבנה את הבית רקק עם גמר העבודה על ידיו המיובלות. הוא מת זמן קצר לאחר־מכן.

אותו זוג משונה שהתגורר בבית נראה רק לעתים רחוקות. לבסוף הם נעלמו. ככה זה היה, צחקה האשה. אם יפנס אדם ויגור שם הוא ייקלע בין השנים כמו קרם בין שתי פיסות שוקולד. הזקן מלמעלה ומרים מתחתיו. באלוהים, כמה אני אוהבת את אדם, הוא ממש מגרה אותי. כרסה הרפה עלתה וצנחה לקצב הגירגורים. שכחתי לספר שהגברת פיינגולד היתה לבושה תמיד בגדי אלמנות. ברגע שנראתה לווייה בפינת הרחובות היתה זוקפת את חטמה המפודר. עוד בטרם תגיע אליה השמועה בדמות הטירטור האטי של המכונות המלוות החלה להתעסק בהינומה השחורה לראשה. בקלי־לות דילגה הגברת על המדרגות היורדות. בקומת־הקרקע הרימה את ידה לשלום ונכנסה בקהל. שמתה הפכה רשמה את ציור דמותה. בין ריסיה רעדו דמעות.

"הנה הבית", אמרה מרים.

"הוא יפה", אמר אדם.

שקרן שכמותו. בחשיכה העבה כבר לא נראו הצללים. הפתח הפהיר של הבית היה עטוי קורים. גם מרים ידעה שהוא מדבר מתוך רצון לשאת חן. היא הובילה אותו לתוך המסדרון, פתחה לפניו את הדלת ודחפה אותו קלות פנימה. בתחילה היו מרים ואביה דיירים אצל בעלי־הבית. מדי־בוקר ישבה אשת בעל־הבית ליד הפסנתר, לבושה חלוק ארוך שכיסה את קצות רגליה, וניסתה להחיות את אצבעו־

תיה המאובנות. גרין נשען על המזוזה. מרים התקרבה והציעה לה ספל קפה.
 "לא", תרדה", היתה האשה אומרת.

"את לא צמאה?" שאלה מרים.

ההיא השליכה את שערה לאחור. עור פניה היה שקוף. עכשיו החל להצהיב. שערה
 היה חום, ומרוב בהילות האפיר.

"בעצם, רציתי לשאול אותך שאלה", לחשה האשה היפה.

"כן", נענתה מרים.

"מדוע את נמצאת תמיד כאן ולא בבית-הספר?"

"אבא מלמד אותי".

אהה", אמרה האשה.

"זה מפריע לך?" שאלה מרים.

"לא", השיבה ההיא כשהפסנתר מקיש צורמנית. "הייתי פשוט מודאגת. אני תמיד
 מודאגת".

"זה נכון", אישרה מרים.

"זה מאד נכון", חזרה האשה. "וזה מה שמדאיג אותי".

"תשתי את הקפה", הציעה מרים.

האשה לקחה את ספל הקפה ושפכה אותו על המנענעים. "זה קורה לי לפעמים",
 התנצלה. מרים אהבה את קולה השלון. גרין הירהר שהיא בלתי-נסבלת.

לילה אחד מת בעלה. הוא ישב כרגיל בחדרו. השעה היתה מאוחרת. אור המנורה
 הבליט את חצי גולגלתו. עינו הצלולה שטה על פניו. הוא חשב על המחלה שחדרה

לגוף אשתו. קרחתו הענקית הטילה צל על הקיר. הוא עסק במחקר על מקורותיה של
 הדת הנוצרית וקשריה לכיתות מדבר-יהודה. מטרתו היתה להתיר את הקשר הכאוב

ולהוכיח לכל הספקנים והקנאים את האמת. בוויכוחים שביניהם היה גרין שותק.
 האישי הקירח בידח את דעתו. ואת מרים לימד שאין זה אלא עובד-אלילים. גם

קרדומות-האבן שלהם קבורים מזמן. גופותיהם המחוספסים נחים מתחת לאדמה.
 ואותו לילה נפל ראשו של הקירח על השולחן ונחבט. עיניו נשפכו מתוך משבצותיהן

והתגלגלו על נירותיו. "זה מרוב מאמץ ועבודה מיותרת", אמר גרין ודחס את
 הגוויה לתוך ארונו. חרף קומתו הנמוכה היה גרין איתן בדעתו והמת הענק התקפל

בפינה הצרה שהוקצבה לבשרו. הרגליים החליקו החוצה מעצמן והשתרבו מן השפה.
 האלמנה הפליגה עם הארון.

"זה קורה", אמר גרין.

בבת-אחת היה אור. מרים ישבה בתוך כורסה. רגליה הבהירות שלובות זו בזו והצבע
 האדום של שמלתה מאיר את החלל. היה בה כובד נעים ורך. אדם עמד באמצע החדר

והסתכל בה. אותו רגע היתה יפה בעיניו כמלכת-שבא. הוא היה כושי מגושם שאיננו
 יודע היכן להצניע את ידיו. כך אמר לה.

"אתה רעב?" שאלה במקום תשובה.

"לא. תודה". מרים השתעשעה בשרשרת-נחושת.

“מי גר למעלה?” שאל אדם.

“אתה”, אמרה.

“ועוד למעלה? שאל אדם.

“אבא שלי”, אמרה מרים.

“אבא שלך”, חזר בהטעמה כאילו ביטא שם מפורש של מישהו.

לפני הרבה שנים ניצח גרין על תזמורת מפוארת, אבל מאז פרש מעסקי־ציבור והסתגר בקומתו. בסבלנות רבה התקין בה מערכת משוכללת של מראות. וכשנפלה קרן־אור ונשברה, זינקה לתקרה וחזרה ונתקלה בשבעה ברקים של עצמה ואספה בדרכה את דמותו של גרין אל חיקה. בשבעים דרכים נמעך פיו הפעור אל קירותיו, כאילו היה גרין יצור החי בתוך קופסה הנתונה בתוך אריזה המקופלת בתוך ארגז המונח על ספינה המיטלטלת על גלים. כזה היה גרין. אחרי ארוחת־הבוקר הצמחונית השתעשע האיש בדמות עצמו ורק לעתים רחוקות כיון את מראותיו לעשב הצומח באור האחרון או אל פניה הלוהטים של בתו.

היא עלתה במדרגות הפנימיות. הקישה בדלת. תשובה לא נשמעה. מרים לחצה על הידית ונכנסה פנימה. אדם שטיינר ישב על ספריו. פניו סמוכים למנורה שדלקה ביום ודלקה בלילה והספר סמוך לפניו. הקישוט היחיד בחדר היתה תמונה בתוך מסגרת זכוכית. דמות אשה בשנות הארבעים לחייה, פניה עגולים, עצמות־לחיים גבוהות, ועינים מרוחקות וצרות. ידיה היו שלובות מתחת לשדיים מלאים. היא שלחה בכנה מבט רך של הבנה שהצניע תחתיו אהבת חיים וגוף.

השורות רצו במהירות. היום היה קצר והלילה זריו ממנו. מדי־פעם פסק אדם מקרי־אתו והירהר בתכנית. התכנית המוקצבת של השעות העוברות במנוחה מדומה. מחלי־קת ללא רעש בין היש לבין הלא־יש. שם הן מאבדות את פרצופן המיוחד ודומות לחבילות של חציר. כי מה הם החיים אם לא שירטוט תמידי וחדש של המפה הנעלמה. מדי־יום, מדי־רגע, משנים בה את הגבולות, מפרידים שוב ושוב בין הצדדים המוארים לחשיכה המשתרעת מעבר. החלוקה המחודשת איננה משנה את גדלה של הארץ הנעלמת שעל ספה נמחצות האותיות. קיים גבול ברור ליכלתן של המלים. ומי שמנסה לעבור את הקו האדום המתוח בחזקה, מי שמנסה להשתמש במלים כאילו היו דברים, מתחייב בשגעון או בשתיקה.

אור המנורה האיר רק צד אחד של פניו. עין אחת זרחה, כעיניו של ליצן, והשניה שקעה עם מחצית פיו. מרים ריחמה על חציו העצוב ורצתה לנשק את חצי ראשו האפל. היא התאפקה.

גרין, הזקן מלמעלה, תופף בידיו בעליצות. מראה ביתו גירה את יצר הסקרנות שחי בו.

לא היה כאן רוע־לב אלא תאנה ישנה לשעשועים. כאותו מעשה בבעלה של גברת פיינגולד המנגן בצ'לו. בימים ההם, כאשר ניצח גרין על התזמורת, היה בעלה של הגברת פיינגולד צ'לן רציני שהשתדל לשפר את אמנותו ולהפיק מן הכלי צלילים

נקיים וחמים. ואף-על-פי-כן לא קידם אותו גרין; התמורת כולה היתה עדה לכך. צעירים עברו על פניו וזכו לנגן קטעי סולו. הוא נותר תמיד ברקע, בקרב כלי-הקשת הממלאים את האולם בערגתם המאומצת. בלילה היה מר פיינגולד מתרפק על כתפי אשתו, והיא מצדה התאמצה לרפא אותו ממה שהיה קרוי בפיה "שגעון-הגדלות".

"גרין הוא אדם נבון", היתה חוזרת וטוחנת לתוך אזנו. "גרין הוא אדם נבון, ואם עדיין לא נתן לך לנגן את הקונצ'רטו של דבו'ק, סימן שיש לו סיבות טובות. בובה'לה שלי", הוסיפה הגברת פיינגולד ברחמים, "אתה עוד צריך להתאמן. אתה לא עובד על עצמך מספיק. אתה פשוט לא עובד על עצמך מספיק".

ברגעים כאלה היה הגבר רועד בכל גופו. צריך לחנוק אותה, היררה. נשים צריך לחנוק, בייחוד בשעה שהן ישנות. כאשר הבשרים הרופסים שלהן מתפשטים לכל העברים. גופו התקשה תחת משא לטיפותיה. הקיבה התמרדה ונתמלאה כאב. משהו עמום הילך בשיפולי הבטן.

"אם רק תקשיב יפה לכל ההנחיות שגרין נותן לך", המשיכה הגברת פיינגולד, "או הכל יהיה בסדר. אתה צריך להשתפר. אסור לך לקפוץ. ממתי נעשית רודף-כבוד הקר פץ כמו חמור זקן בראש?" שאלה האשה וליטפה את ערפו.

גרין צחק כבר אז. וכאשר התקרב מועד הקונצ'רטו לצילו של דבו'ק מסר את הביצוע בידי אמן צעיר, בלתי-ידוע, שכבש את עולמו בסערה והורם מעלה-מעלה בתשואות הקהל. בטנו של פיינגולד לא החזיקה מעמד בלחץ מחיאות-הכפיים והתפרצה על הבימה. הקיבה מצאה דרך לעבור את החגורה שאחזה במכנסי החליפה. הוא מת על כתפו של גרין שהוביל אותו אישית לבית-החולים. הם לא החליפו מלה כל הדרך. גרין שתק, פיו של פיינגולד היה חסום בדם.

•

אני מאריך. אסור לי להחסיר שום פרט מחייו של אדם שטיינר בירושלים. אני חייב לנסות ולתאר את מחשבותיו, גם אותן שניסה להסתיר ממרים ומאחותו סביליה, חשוב לי מאד לרשום הכל. אפילו תהיה הכוס מלאה עד שפתה, עדיין אפשר להניח עלה על פניה בלי שיישפכו המים. ואלה כל הדברים שיש לי.

אני עומד לקבל תואר שיסכם את לימודי באוניברסיטה. פה ושם פירסמתי בצינעה כמה רשימות שעלו בידי. ובינתיים נחתמו קווים מאונכים בריווח שבין גבותי. האיש הזה וחיייו הם כל מה שיש לי, מלבד מסיבות התה בחברתה של גברת פיינגולד. אינני יודע מדוע הדברים כאלה דווקא. לא אני כיונתי אותם.

•

אדם, לעומת זאת, למד בלילות. לפעמים היה יורד לחדרה של מרים. היא היתה מכינה לו קפה. ככל שידוע לי, מעולם לא ביקר בחדרו של גרין. הדרך היתה חסומה. מובן שגרין לא סר אליו.

עם הזמן מצא אדם עבודה. בהשתדלותה של מרים התקבל בקופת-חולים בתפקיד אח ומשגיח בתורנות. בדרך-כלל הטילו עליו את המקרים האבודים. אנשים קשים שדינם נגזר. שילמו לו יפה בעד השעות בחברת הגוססים.

אחרי מותו התחילו אנדות להתרקם בין החולים. מרים עודדה בגלוי את השמועות. לפעמים גם הוסיפה עליהן. אמרו, שאדם ריפא אנשים חסוכי־תקוה במגע יד או בדיבור. אדם, כך טענו אותם עלובים, היה נוהג להסתגר עם אחד החולים ולשוחח. בדרך־כלל נמשך הדבר יום תמים. לבסוף היו שניהם קמים והולכים. בריאים בתכלית. כמה פעמים ניסיתי לחקור את התופעה, אך מרוב דבקות וצעקות נמנע ממני הדבר. הם היו מקישים בקביהם בקצב וקורעים לנגד עיני את הפצעים. מרים היתה נבוכה ואני נמלטתי מהריחות.

אותו יום, כאשר הבאתי לאדם את צו־המילואים שהתגלגל אלי בדרכים עקלקלות, התארכה אצלו סביליה. עיניים ממזריות היו לה לסביליה, מרוחקות זו מזו, מוקפות קשת חומה, וירוקות כעלה־תאנה בתחילת האביב. היא בכלל היתה הולכת בעזרת המתניים הגבוהות שלה. וכשהיתה מנערת את אבק השפלה משערה ועולה כמתחטאת לירושלים, לשבת בתדרה השקט של מרים או לפני אור המנורה והספרים הישנים, היתה כאוספת כוח להמשיך חייה בשפלה. היתה עולה אל אחיה הצעיר לבושה זוג מכנסיים נוחות ואהר־כך פורשת לישון. כאשר הבאתי לבית ההוא את צו־המילואים ישרה סביליה על המרפסת וירקה גרעינים לרחוב. אדם דיבר על ספרו.

לנושאי־הצלב ששוטטו כאן היה מלך. אביו פלש למצרים חמש פעמים והארץ הגדולה היא העלתה לו מס. שמו היה אמלריך. הוא היה גבוה, רחב וצהוב. כאשר מת המלך הגיבור הזה ממחלת הדיזנטריה נותרה הממלכה בידי בנו, באלדווין הרביעי, שהיה אז בן שלש־עשרה שנה. הכתר הכבד של ממלכת ירושלים נח על פדחתו של נער מצורע. ראשונו נפגעו ידיו. משם ירדה המחלה בעקביו לרגליו. גופו נעטף בידי משרתיו בתחבשות עבות כדי שהמתקבלים על־ידיו לא ינוסו מפניו האכולים. וכל אותן שנים רכב המלך בראש חילותיו. עבדיו הניחו את גופו על סוס. עטוף תחבשות וגלימה לבנה. בקרב שליך גזר הכה בעזרת שלש־מאות שבעים־וחמישה רוכבים את כל האספסוף שאסף צלאח אל־דין ביאור מצרים. כזה היה מלך, המשיך אדם, כאלה היו חילותיו. בגיל עשרים־ושתיים התעורר סופית. גופו היה משותק. אבל בידי הרפור יות, ידיים נגועות ועקשניות, הוסיף להחזיק במדינה החמקמת ולהבטיח את מסעי־השוד נגד הלבנון, נגד דמשק. לבסוף נגמר הכל. הוא שקט. פניו התרפכו. העיניים נפקחו לבסוף. הוא מת. נדמה לי שברגע המסיים היה לו עוד משהו לעשות. לא לומר. הוא דיבר מעט, כפי שכבר הסברתי בתחילה. אבל כמה דברים חשובים ביותר עוד חיפשו פעולה. משהו נועז, יוצא־דופן, פראי ועצום. משהו המתאים לשיעור־קומתו של מלך הגוסס בירושלים. ברגעים כאלה דמה אדם לאמו, או לאחותו סביליה שפתחה את הדלת ונכנסה לחדר. משהו מידבק ומדביר היה בו ברגעים כאלה. שתינו בחברתה של סביליה את המשקה שהביאה. כי, כמו שכבר אמרתי תחילה,

זנונים ותירוש סבאה אחותי סביליה

עם חמישה־עשר מתים ובקובק של רוב.

מה־משונה הוא למתוח את המדים הישנים על העור. להריח שוב את הנעליים הגבוהות. לקפל את השער לאחור בעזרת הכומתה. באמת משונה. כאילו נכנסת לתוך אני אחר, רחוק וסוער, בטוח יותר ואצילי יותר, אני היודע לשמוע ולהשמיע, לפעול מישרים בלי המתוכים העצבניים הזוחלים מן הפינות המגורות של המוח. אני שְׁלוֹ המכיר בכוחו ובטעם מיגבלותיו הללויה. גם ריח הבנוז והשמן וכתמי הגריז שדבקו לרשתות ההסוואה.

הבחורים הטובים ההם כבר לא היו בחורים כל־כך. העור החלק הידלדל. הם דמו מאד לבחורים ההם שנפרדו לפני שנתיים, עם תום המלחמה. מגודל־זקן, מאובקים, מדברי בהתרגשות. על שום דבר. מניחים את העורף בצהרי היום על ערימת עתונים ישנים מתחת לרשתות־ההסוואה. היתה אז תחושה מתוקה שהמאורעות לבשו את צורתם הנכונה ומכאן והלאה יהיה שקט. המפקד אמר כך. הוא התלוצץ מתחת לזיפי זקנו והבטיח חופשה ארוכה. העתונים כך הבטיחו. הפתבים הזרזים שבאו מהחץ היו משוכנעים בכך. סוף העולם סוף העולם. צעק קצין צעיר וערום במקלחת. הוא הסתבן במרץ ובשמחה כזאת.

ואף־על־פיר־כן היו אלה אותם בחורים ואותו ריח. ואותו משב פתאומי של רוח נשא את אבק המדבר לעיניים. הליס של האזורים האלה אוהב להשתכן בזווית העין. למעשה בכל מקום, ואחריו הזבובים.

המפקד היה עייף. הוא השקיף רגע על חבורת קציניו וציוה את הקפה המסורתי. הקפה היה מתוק מדי והריח כבנוזין. וכך, אחרי הדיונים, נמצא אדם בחברת כיתה של נערים שישבו על פס המים. הדחפורים בנו להם מעין בונקר מכוסה שכבת חול ולו שני פתחים. אותה מכונה שהביאתו עד שם נשאה עמה את הבחור הארוך ששכב על מזון בשמש. ההוא פלט ברוך־השם, ונעלם. לא היה שום דבר מיוחד בבחורים האלה פרט לעובדה שלמחרת קישטו ראשיהם את עתון־הערב.

אני לא הייתי שם. אני רק שמעתי מרחוק את ההדים. בכלל, לא הייתי בשום מקום. אבל אני יודע שבסוף היקום טסים בחוֹדָה אבירי־אש אדומים ככדורי תותח. כוחות גדולים וחפשיים שטים בכוח תאוצתם עד שיטיחו ראש בראש. רעד משוכתם מהריד את הרקיע, באלוהים, שני קדקדים אדומים מתפוצצים. ויום אחד אני אסתער כעיור על ראשי כולם ואהרוג אותם. בני־זונות שהרגו את אדם.

האור בחוץ נעלם. המנורה החלה להתנדנד. השומר זחל פנימה וקילל. משחק־הקלפים גבר. על כל פגז שלהם, אמר התימני, אני מסוגל לתקוע שני נודות. הלבקן חלץ נעליו וגירד בין האצבעות. הוא חזר ונעל אותן. הנשק נשען על הברכיים. מישוהו הציץ בחול שהחל ניגר על שמיכת הקלפים. זה נעשה רציני, אמר הקשר וניגש למכשיר. אדם הלך לעמדת־התצפית. הלבקן עמד לידו ושתק. מדי־פעם האדים האוסף. אי־אפשר היה להבחין בסוללות המצריות. אולי הן נחבאו ברחובות העיר

האפלה. אפשר שהאויב הרחיק אותן עוד מעבר לזה. אף-על-פי-כן החל אדם לטווח. האש שניתכה עליהם לא רפתה. מדי-פעם היתה הפסקה. שקט מתוח עם ריח מגרה של עשן. אחר-כך שוב נפלו הפגזים. בטיווח הנגדי לא היה טעם. אדם לא ראה דבר מלבד עשן. כל השבעה ישבו צפופים. הנשק דרוך בידיהם. אני לא זוכר מקרה כזה, צעק המהנדס, זה לא נורמלי. רק המרגמות מעצבנות אותי, הודה הלבקן. הרעש הנורא של ההתרסקות והשריקה שלפני. בשעה של-שוחצי לפנות-בוקר הסתיימה ההפגזה. ובשלוש ארבעים-וחמש עברו חיילי-קומנדו מצריים את התעלה. הם השליכו רימונים לתוך המחפורת ואחר-כך ירו לתוך העשן והצעקות. שלושה גהרגו מיד. שנים נפצעו אנושות. את התימני גררו עד לתעלה. שם זנחו אותו ונמלטו. הוא מת עוד לפני שיספיקו אנשינו למצוא את גופתו. אדם נח על ידיו שתמכו ברובה. הכדור פגע בצד הימני של חזהו ונתקע סמוך לגב.

מרים: הוא לא מת.

האם: זו שאלה של זמן. אנחנו צועדים לקראת סופו. שום דבר לא השתנה מאז ימי הילדות. אני זוכרת שהיכו אותו. הוא שב קרוע וזב-דם. העור העדין של אפו לא החזיק מעמד בלחץ האגרופ. שטפתי את פניו. עיניו התגלו. הן היו גדולות ורציניות. סביליה: הוא הירחר בשאלה זמן רב. בשום אופן לא הצליח לתפוס מדוע היכו אותו.

מרים: הוא עדיין חי.

האם: אינני דואגת לו. כשהיה ילד הייתי בוכה. היום הדברים ברורים לי. הוא יטל-טל את עצמו לירושלים והחור בחזהו.

מרים: אני אטפל בו. כשיבוא, ארחץ את פצעיו.

סביליה: נדמה לי שכיום הוא מבין מדוע היכו אותו. הוא הפסיק לשאול שאלות. הכאב לא מטריד אותו עוד. לקראת הסוף הבין מדוע היכו אותו.

מרים: זה לא נכון. הוא עדיין נושם.

סביליה: אני חושבת שהשעה נעשית מאוחרת.

בהדרגה החל אור שווה מתפשט. כלי-רכב חנו בחשיכה. בני-אדם הצטופפו על התלולית. לבושים מעילים כבדים ומשקפות. גדרות-התיל נחשפו. הגוויות והפצועים סולקו. נערים ורופאים מיהרו והאלונקות עמהם. אדם כיסה עצמו בשינל ועמד לידם. חם היה מתחת למעיל. סימני הדם לא נראו. האור האפור התחזק. בין העננים הגמוכים של הבוקר חיו חזרים צהובים. אדם ירד במתינות בגבעה. הרובה היטלטל על השכם השמאלית. הנהג עישן בתוך תאו. הוא פתח את הדלת והזמין את אדם. תסגור, בחייך, אמר הנהג. קור-כלבים. הפמליה התפזרה מעל התלולית. המכונות חרקו.

"לאן אתה רוצה להגיע?"

"לירושלים", ענה הבורח.

"זה רחוק", השיב הנהג בסבלנות. הוא לחץ על מתג. נשמע קולו של קריין. אדם

הניח את ידיו על אזניו. הנהג סגר את הראדיו. לא הרחק מרומני בעצרה המכונה. עד כאן, אמר הבחור. אדם ירד מהטנדר ומשך את הרובה. הקור הסתלק. השמיים היו נקיים. הדם ניגר לאטו. מתחיל להיות רע, חשב אדם. החזה היה דביק וחם. חם מדי. הוא התחיל ללכת לצד הכביש. מוטב ללכת מאשר ליפול. הרובה היה כבד מדי. אדם נשא אותו על העורף. הפצע נפתח. היד המושטת נרדמה על הרובה. הימנית מיאנה לנוע. אדם נעצר והשעין את הרובה על רגלו. הוא פתח את המעיל. ריח הדם הגיע אל אפו. החולצה היתה כתם אחד נוקשה שהתפשט מהמרכז. התיר את הכפתורים והציץ בפצע. שפתיו נפערו. הוא היה תקוע בין הצלעות. אדם תחב אצבעו לתוך הפצע. הגב התעוות. הכאב היה חריף כצליל שוט. זה יעבור, ניחם אדם את עצמו. האצבע נזלה דם. רגליו התקפלו והוא צנח על ברכיו. הרובה שמר אותו מנפילה לתוך החול. בכבדות נשם תחת משא השמש. אדם משך בעצבנות בכפתורי המכנסיים. פתאום היה לחץ. זכר שמתחילת ההפגזה שכח להשתין. ידו היתה קרה מזיעה. המפה שעה הגיבה בצמרמורת. השתן מיאן לצאת. הוא התכופף. טיפות צורבות נפלטו אט-אט. הן ניגרו על המכנס. הוא ניסה לנוע. לשנות את הכיוון. המתניים חרקו וסירבו. השתן הוסיף לטפטף, אל החול. חום דביק וריח מופר. אי-אפשר היה להתנגד לזרימה על המכנס. השתן היה צהוב וחם. הטיפות האחרונות כאבו. גם זה יעבור, חשב אדם. הוא שקע ליד המיטת הרטוב. תקע ראשו עמוק לתוך צווארון המעיל. אי-אפשר היה להתחמק מן השמש. עיניו נעצמו. פסים אדומים וזוהרים ריצדו מול גלגלי העין. חרקים פלאיים עולים ויורדים על סולמות.

מכונה חרקה לידו, נשמה ונעצרה. לא חם לך, צעק נהג המשאית. אדם ראה משהו המכונה. אדם השעין ראשו על החלון המרקד. הרובה לחץ על הקיבה. הפאב בחזה הפך עמום. דפיקות של פטישים כבדים. הוא עקב אחרי מקורות הכאב. הפגישה ביני-הם היתה כשל מפריס ישנים. הפצוע נימנם והתעורר לקולה של רבקה מיכאלי. הפעם נטל אדם סיגריה מידי הנהג. היא נדבקה לרוק הסמיך. משהו בראש לא-בסדר, חשב אדם. היתה בו מסננת בהירה שהביאה למוחו רק בעיות ספורות. האמן שהציגה רבקה מיכאלי לפני מאזינותיה. עתה זה שב מסיוור של זמרה, ציור והסברה בארצות-הברית. יש אמריקאים, כך אמר, המתנגדים ברצינות למלחמת-וייטנאם. הוא שר כדי לאשר את משפטו. לסיגריה היה טעם של דם. זה יפה מאד. אמרה רבקה מיכאלי. מה הן תכניותיך לעתיד. מכת העשן טישטשה את ראייתו. אני חושב, אמר האמן, לפתוח בעתיד תערוכה גדולה של דגייים באילת. שלל-הצבעים הנהדר ששט במים שבה את לבי עוד בהיותי ילד. הייתי ממש קטן כאשר אמי קנתה לי כדור אדום. משך ימים גילגלתי אותו אנה-ואנה על השטיח הכחול. אם הכאב לא ייפסק, אני אצעק, השב אדם באימה. החדשות על ההתקפה המצרית לאורך התעלה הסתיימו במסירת מספר ההרוגים והפצועים. הודעה נמסרה למשפחות. אחד היה נעדר.

"שמע", אמר הנהג, "הברזנט עף". הוא הפנה מבטו לאדם.

"אתה מרגיש טוב?"

"אני מנסה להרגיש טוב", אמר אדם.

המכונה נעצרה.
 "לא יעזור שום דבר. צריך לסדר את הברזנט", אמר הנהג. הוא ירד מן המושב וטפח
 לאדם על כתפו.
 "בוא תעזור לי קצת".
 "בסדר", אמר אדם.
 "את הרובה אתה יכול להשאיר כאן. אף אחד לא יסלק לך אותה".
 "אני רגיל אליו", ענה אדם.
 הנהג הביט בו רגע. טיפות זיעה התקבצו על מצחו של הפצוע. עיניו של הנהג הצטמ-
 צמו לשני פסים צוחקים. הבחורים הנפלאים האלה, אמר.

אדם עמד על הכביש ליד אשקלון. המעיל חנק את הגוף ואת הצוואר. השתן התיבש
 והתקשה על המכנס. על הגב התגלגלו טיפות זיעה גדולות ונשפכו לבין העגבות.
 החום היה כבד. המכוניות נעו לאטן סובבות סחור-סחור מתוך אדישות. הנהגים נרדמו
 על גלגלי ההגה. טקסי נעצר. לתת מקום לחייל, ציווה הנהג. אדם משך את גופו
 לעבר המונית. הוא הלך זקוף והרובה בועט לצדו. עד ירושלים, בחור, עד ירושלים,
 צעק הנהג. הנסיעה האחרונה התחילה במלוא התנופה. תישן תישן, אם אתה עייף,
 לחש הנהג. גם אני ישנתי. אני ישן כבר חמשים-ושלש שנים. הבנים שלי ישנים. אחד
 על חשבוני בארצות-הברית. לומד להיות מהנדס. זה טוב. בריא מאד לישון אם אתה
 לא מתעורר במקרה. אני, למשל, התעוררתי. יום אחד אני מסתכל בעתון ונעשה לי
 חושך בעיניים. אתה שומע? בחורים מתים כמו זבובים. מישוה עושה פליט והם
 מתים. אתה שומע? אני רוצה את הילדים האלה בריאים. שיהיו בריאים. אני לא
 רוצה שהם ימותו והם מתים. אני רוצה שהם יחיו. אתה שומע? הם מוכרחים לחיות.
 ללכת לרקוד בדיסקוטקים. שיהיו הדיסקוטקים בריאים. אספר לך סיפור. לבן שלי יש
 חבר. כל החיים עשה ברדק. לא למד. בצבא גמר את כלא-שש. בהצטיינות. באה
 המלחמה. הבן חזר מאמריקה. החבר ככה שיקחו גם אותו. לקחו. אתה שומע? אחרי
 המלחמה הביאו אותו לעזה. עלה על מוקש, והלך. כל החברים שלו קברו אותו. האמא
 שלו קפצה לתוך הבור. בכתה וקיללה עד שבא זה מחברא-קדישא והוציא אותה. חצי
 מתה. באותו לילה קיבלה שערות לבנות. אתה שומע?
 אדם התעלף ונרדם.

ככה הגיע אדם לירושלים. נשמע קולה של גברת פיינגולד.
 אין לו ברירה, זה היה צפוי, אמרתי אני.
 סביליה: אני מכירה יפה את השעות הללו. בסיבוב הדרך מתגלה ירושלים
 פתאום. מרחוק היא נראית חזקה על הרמה. ירח קר מאיר את המגדלים. בחורים
 הולכים ברחובות. המרכז מסריח משמן הפילפל. על המדרכות אתה מבחין ביריקות
 עסיסיות. העיר שוקטת והולכת, בבתי-הקולנוע חורקים הכיסאות. מה אפשר לעשות
 בעיר? לישון עם האבנים ולירוק גרעינים.

נהג הטקסי: הלוואי והייתי יכול להירדם שוב. העיקר לישון טוב. הזמן שבו אתה ער הוא זמן מבוזבז. נדמה לך שאתה יכול לעשות משהו. אתה לא יכול לעשות שום דבר. כל מה שאני רוצה הוא שקט על הלב. שהלב לא יבכה. שהלב יהיה שקט.

גברת פיינגולד: אני מתעוררת כל בוקר מדפיקות פחיהזבל ברחוב. אני שומעת את פסיעות החלבן. לפעמים מצטרפים גם החתולים. אני מקללת את היום החדש. האור מתחיל. ממול מצלצל שעון בשש-וחצי. אז אני מקבלת את העתון הראשון שלי וקוראת אותו במיטה. על השאר אני עוברת במשך היום. מעניין להשוות את העתונים. כל בוקר בשש-וחצי קם מישהו ממול לעבודה. אני מכירה אותו. אחרי הצהריים הוא ישן. בלילות־שבת נאספים אצלו ומשחקים קלפים. יש לו בת בתיכון ובן בבית־ספר עממי. אשתו צועקת על שניהם. היא קוראת לבתה זונה. לא ברור לי למה. הילדה הזאת יפה במידה מפתיעה.

זה לא מעניין, אמרתי אני.

סביליה: אתה נעשה היסטרי.

בהחלט, הוסיפה מרים. יש לך תכונות של היסטריה. מדוע רועדות לך הידיים? אנחנו מדברים בשקט על כל מיני דברים. לך רועדות הידיים. בגלל צעקותיך מסתכל בנו גרין מלמעלה. אני יכולה להבחין בהשתקפות מראותיו של אבא.

סביליה: זקן אשמאי. יש לי רושם שהוא מאונן לפעמים. ככה סתם, לתענוגו. מצחיק לחשוב על אדם זקן שמתחיל לאונן.

זה לא מעניין, אמרתי אני.

האם: אתה מתרגש. אתה עובר על מידותיך. אנשים מדברים זה עם זה בנימוס ואתה עובר על מידותיך. אדם מת. לא ידעת שהוא הולך למות? איך יכולים אנשים כמוהו לחיות? תראה, השעה נעשית מאוחרת.

כאשר נגע ידידי המת באבני המרצפת של ירושלים הלכו כתמי דם בעקבותיו. אם אני מיטיב לזכור, היה זה בחמש־וחצי לפנות־ערב. האור התחיל ללכת.

הגברת פיינגולד ישבה על המרפסת וקראה עתון. הגיע הזמן ללכת, אמרה וחטפה את שארית העוגה, קורה משהו, משהו קורה פה. אני רצתי אחריה על המדרגות. היא הריחה דם באוויר. ואף־על־פי־כן עדיין היה אדם חי. סדין כיסה את גופו; רגל אחת השתרבבה החוצה. האם חייכה מתמונתה. סביליה ומרים היו בצדי רגליו. גברת פיינגולד כרעה ברך. לידה היו מוטלים רובה ומדים רטובים. בשש בערב הוא צעק פעם אחת. כאשר יצאתי היתה חשיכה.